

2023-08-26 suėjo terminas Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai (toliau - Kultūros ministerijai) Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų informacinėje sistemoje paskelbti informaciją apie tai, kaip atsižvelgta (planuojama atsižvelgti) į Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos 2023-06-26 antikorupcinio vertinimo išvadoje (toliau - Išvadoje) pateiktas pastabas ir pasiūlymus dėl Konkursų į nacionalinių, valstybinių ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovų pareigas tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017-04-26 nutarimu Nr. 326 (toliau - Aprašo) ir Konkursų į nacionalinių, valstybinių ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovų pareigas komisijos darbo reglamento, patvirtinto Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017-06-29 įsakymu Nr. IV-794 (toliau - Reglamento) antikorupcinio vertinimo.

Neabejotina, kad viena iš priežasčių pateikti Išvadą – diskusijos dėl 2023 m. pradžioje vykusio konkurso į Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro vadovo pareigas skaidrumo, kurios tapo teismo nagrinėjimo objektu, o susidomėjimas Kultūros ministerijos organizuojamų konkursų abejotinu skaidrumu dar labiau padidėjo, kai jau pateikus Išvadą, įvyko konkursas į dar vieno – Vilniaus senojo teatro vadovo – pareigas, kurio procedūros ir rezultatų vertinimas taip pat buvo perduoti teismui.

Žiniasklaidoje pasirodė įvairių nuomonių apie tai, kad Kultūros ministerijos organizuojami konkursai iki 2023 m. vyko to paties Aprašo ir to paties Reglamento nustatyta tvarka, kuri neva niekam anksčiau nėra užkliuvusi, todėl konkursų procedūros ir rezultatų ginčijimas teisme yra konkursus pralaimėjusių asmenų negebėjimas susitaikyti su pralaimėjimais ir kad asmenys, kurie mano, kad Apraše ir Reglamente nustatyta tvarka vykstantys konkursai yra ar gali būti neskaidri, neturėtų pretenduoti dalyvauti tokiuose konkursuose arba, kitaip tariant, užleisti pretendentų vietą tiems, kuriems nekyla abejonių dėl Aprašo ir Reglamento nuostatų taikymo korupcinės rizikos.

Tokios nuomonės akivaizdžiai diskredituoja korupcijos prevenciją kaip vertybę ir konkursų organizavimo tvarkos skaidrumą kaip viešąjį interesą, todėl atsakymų į klausimus, kokia yra minėtų Išvadų galima įtaka Aprašu ir Reglamentu nustatytos tvarkos pokyčiams ir būsimų konkursų organizavimui, paieška yra būtina, kad neatrodytų, jog konkursų skaidrumas yra viso labo mados tendencija.

2023-08-28 Kultūros ministerija paskelbė Išvados įgyvendinimo pažymą (toliau – Pažymą), todėl toliau aptariama Kultūros ministerijos pozicija dėl minėtoje Išvadoje pateiktų pastabų.

1. Išvadoje konstatuojama, kad pagal Aprašo 24 ir 30 punktų nuostatas komisijos sprendimai priimami visų dalyvaujančių posėdyje komisijos narių balsų dauguma, todėl

manyta, kad atskirais atvejais (pavyzdžiui, dėl priežasties, kad komisijos daugumą, galinčią lemti komisijos sprendimo rezultatus, sudaro konkurso organizatoriui tiesiogiai ar netiesiogiai pavaldūs valstybės tarnautojai) komisijos sprendimai gali būti priimami neobjektyviai, šališkai ir neskaidriai (arba sudaryti tokią regimybę).

Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, kad kuo Komisijos narių skaičius yra mažesnis (Apraše nustatyta, kad dėl konkretaus komisijos narių skaičiaus sprendžia konkurso organizatorius, tačiau komisija sudaroma iš 5–9 narių), tuo tikimybė, kad komisijos sprendimai, kai komisijos daugumą, galinčią lemti komisijos sprendimo rezultatus, sudaro konkurso organizatoriui tiesiogiai ar netiesiogiai pavaldūs valstybės tarnautojai, bus priimti neobjektyviai, šališkai ir neskaidriai (arba sudarys tokią regimybę) yra didesnė, todėl darytina išvada, kad siekiant maksimaliai užtikrinti objektyvumą, nešališkumą ir skaidrumą, komisijos narių skaičius turi būti ne 5 ar 6, o 8 ar 9.

Be to, siekiant nurodytų tikslų, manyta, kad konkurso organizatoriui tiesiogiai ar netiesiogiai pavaldžių valstybės tarnautojų ir konkurso organizatoriui nepavaldžių valstybės tarnautojų skaičius konkurso komisijoje turėtų būti lygus, taip padidinant kiekvieno konkurso komisijos nario nepriklausomumo tikimybę.

Pažymoje sutinkama, kad konkurso organizatoriaus teisės apribojimas, numatantis, jog suformuoti konkurso komisijos daugumą galima tik iš valstybės tarnautojų, yra keistinas, suteikiant galimybę pasirinkti komisijos narius priklausomai ne nuo jų valstybės tarnautojo statuso, o nuo turimų žinių ar kompetencijų, tačiau atkreipiamas dėmesys, kad siūlomas apribojimas, jog dauguma komisijos narių būtų nepavaldūs konkurso organizatoriui, Apraše nėra įtvirtintas, ir teigiama, kad Kultūros ministerija turi teisę pasirinkti konkurso komisijos narių skaičių, iš kurių valstybės tarnautojai (pagal esamą teisinį reguliavimą) ar kiti konkurso organizatoriaus atrinkti komisijos nariai (pagal aukščiau siūlytiną teisinį reguliavimą) vertintų pretendentes į vadovo pareigas ne tik turinio, kultūros vadybos, bet ir finansų, žmogiškųjų išteklių, teisės, strateginio valdymo, tarptautiškumo, infrastruktūros ir kt. aspektais.

Tiesa, Pažymoje abejojama, kad konkurso komisijos daugumą sudarius iš kitų asmenų, kurių atsakomybė nėra tolygi konkursą organizuojančios įstaigos valstybės tarnautojų atsakomybei, būtų užtikrinamas valstybės paskirtų funkcijų įgyvendinimas bei iškreiptų Darbo kodekse įtvirtintą pavaldumo bei atskaitomybės santykį tarp profesionaliojo scenos meno įstaigos vadovo (šiuo atveju – darbuotojo) ir jį į darbą priimančio subjekto (šiuo atveju – darbdavio), tad prezumpcija, kad valstybės tarnautojai automatiškai yra didesnės korupcijos rizikos zonoje (kalti be kaltės, nes dirba valstybės tarnyboje), yra iš esmės nepagrįsta bei diskriminacinė.

1. Išvadose taip pat konstatuojama, kad pagal Aprašo nuostatas konkurso organizatorius kitus komisijos narius (ne valstybės tarnautojus) skiria *arba* iš Profesionaliojo scenos meno įstaigų tarybos siūlomų asmenų, *arba* atrenka iš profesionaliojo scenos meno vertintojų, t. y. Aprašas konkurso organizatoriaus neįpareigoja į komisiją skirti Profesionaliojo scenos meno įstaigų tarybos siūlomų asmenų, kita vertus, nėra aišku, ar Profesionaliojo scenos meno įstaigų taryba pretendentes į komisijos narius turi siūlyti iš profesionaliojo scenos meno vertintojų, ar gali siūlyti ir kitus, minėtai kategorijai nepriskirtus, asmenis.

Pažymoje pripažįstama, kad atsižvelgiant į išreikštas abejones ir siekiant teisinio aiškumo planuojama numatyti sąlygas, kurioms egzistuojant būtų pasirenkamas vienas iš aukščiau nurodytų variantų, o nuostata, kad Profesionaliojo scenos meno įstaigų taryba gali į komisijos narius siūlyti ne tik profesionaliuosius scenos meno vertintojus, turėtų būti įtvirtinta įrašant tai tiesiogiai (*expressis verbis*).

Atsižvelgiant į tai, pridurtina, kad galiojančioje Profesionaliojo scenos meno įstatymo redakcijoje nėra apibrėžta, kas yra profesionaliojo scenos meno vertintojas, be to, nėra patvirtinta nei Profesionaliojo scenos meno įstaigų tarybos siūlomų asmenų skyrimo konkurso komisijos nariais tvarka, nei profesionaliojo scenos meno vertintojų atrankos į konkurso komisijos narius tvarka. Todėl akivaizdu, kad šių trūkumų nepašalinus, Kultūros ministerija po to, kai buvo paskelbta Išvada, turėjo dar nepaskelbtų konkursų paskelbimą atidėti, o jau paskelbtų konkursų vykdymo procedūras sustabdyti, kad būtų išvengta situacijos, kai paskelbus Išvadą, įvyko konkursas į Vilniaus senojo teatro vadovo pareigas, dėl kurio procedūrų ir konkurso komisijos priimtų sprendimų neskaidrumo, nešališkumo ir neobjektyvumo buvo kreiptasi į teismą.

1. Išvadoje teigiama, kad iš Aprašo nuostatų lieka neaišku, ar atsiradus / paaiškėjus konkurso nario pasižadėjimo reikalavimų (komisijos nariui su pretendentu nebūti susijus artimais giminystės, svainystės ar partnerystės ryšiais, nebūti suinteresuotu konkrečiau pretendentu konkurso laimėjimu) neatitiktčiai ir komisijos nariui apie tai pranešus konkurso organizatoriui, pastarasis privalo nušalinti komisijos narį ir vietoj jo skirti naują komisijos narį (nes, Aprašo nuostatomis, konkurso organizatorius neįpareigojamas to padaryti, jam tik suteikiama tokia teisė).

Išvadoje taip pat atkreiptas dėmesys, kad net ir tuo atveju, jeigu komisijos narys nepranešė apie Pasižadėjimo reikalavimų neatitinkančių aplinkybių atsiradimą (pavyzdžiui, jeigu paaiškėjo komisijos nario ir pretendentu artimi giminystės ryšiai ar komisijos nario suinteresuotumas pretendentu laimėjimu), t. y. kad komisijos narys padarė pažeidimą, toks komisijos narys, komisijos pirmininko sprendimu, gali būti nepašalinamas iš komisijos

posėdžio.

Atsižvelgiant į tai, Išvadoje konstatuojama, kad Aprašo nuostatos, pagal kurias vertinimo teisė, ar konkurso organizavimo ir vykdymo pažeidimas gali turėti įtakos konkurso rezultatams ar ne, suteikiama komisijos pirmininkui, ne tik sudaro sąlygas komisijos pirmininko diskrecijai, bet taip pat gali tiesiogiai turėti reikšmės korupcijos rizikos veiksnių (pavyzdžiui, nepotizmo) pasireiškimui.

Pažymoje siūloma Apraše nurodyti, kad konkurso komisijos narys, prieš konkursą sužinojęs, kad su pretendentu yra susijęs artimais giminystės, svainystės ar partnerystės ryšiais ar yra tiesiogiai pavaldus pretendentui, ar (ir) yra jo kontroliuojamas, ar jam yra tiesiogiai pavaldus ar (ir) kontroliuojamas, ar yra suinteresuotas konkretaus pretendento konkurso laimėjimu, nedelsdamas, bet ne vėliau kaip per 2 darbo dienas, raštu praneša tai konkurso organizatoriui, kuris šį narį pakeičia nauju. Komisijos narys, nesilaikantis Aprašo nuostatų, komisijos pirmininko sprendimu šalinamas iš komisijos posėdžio. Tai pažymima komisijos posėdžio protokole.

1. Itin reikšmingu laikytinas Išvadoje konstatuotas neaiškumas, kokie padariniai turėtų kilti, jeigu po konkurso paaiškėtų aplinkybės apie komisijos nario / narių padarytus konkurso organizavimo ir vykdymo pažeidimus, kurie galėjo turėti reikšmės konkurso rezultatams, nes galimybių nustatyti ar užkardyti komisijos nario / narių padarytus konkurso organizavimo ir vykdymo pažeidimus, kurie galėjo turėti reikšmės konkurso rezultatams, nesudarymas (nebuvimas) neužtikrina korupcijos prevencijos ir komisijos priimtų sprendimų teisėtumo.
2. Pažymoje siūloma, kad konkurso komisijos pirmininkas, komisijos narys ar (ir) stebėtojas, pastebėjęs (-ę) galimus konkurso organizavimo ir vykdymo pažeidimus, nedelsdamas (-i) praneštų apie juos komisijai, o jeigu komisijos sprendimu, priimamu paprastąja balsų dauguma, pažeidimas gali turėti įtakos konkurso rezultatams, komisijos pirmininkas stabdytų konkursą ir apie pažeidimą praneštų konkurso organizatoriui, kuris priimtų sprendimą nutraukti konkursą.
3. Išvadose pabrėžiama tai, kad nors pagal Aprašą komisijos nariai ir atsako už informacijos konfidencialumo apsaugą, tačiau konfidencialia informacija laikoma tik informacija, kuri susijusi su asmens duomenimis ir teatro ar koncertinės įstaigos veiklos viešai neskelbiama informacija apie kūrybinės veiklos kūrinius arba jų dalis, apie atliekamus tyrimus ir (ar) jų rezultatus, esamų arba potencialių tiekėjų sąrašus, darbuotojų atlyginimus ir darbo sąlygas, visus kitus duomenis, susijusius su teatro ar koncertinės įstaigos vykdoma veikla.

Išvadose nėra aiškiai dėstoma, ar „visi kiti duomenys, susiję su teatro ar koncertinės įstaigos

vykdoma veikla“ apima / turėtų apimti ir informaciją apie įstaigos rengiamos konkursus ir pretendentų pateikiamus konkurso komisijai duomenis (išskyrus asmens duomenis), tačiau konstatuojama, kad konfidencialia informacija nėra laikytinos pretendentų pateiktos įstaigos 5 metų perspektyvinės veiklos programos, ir šiuo aspektu svarstoma, kad galima situacija, kuomet suinteresuotas komisijos narys vieno ar kelių pretendentų pateiktas Programas ar informaciją apie jas gali perduoti konkuruojančiam pretendentui (pavyzdžiui, dėl kurio laimėjimo yra asmeniškai suinteresuotas), todėl toks pretendentas, pokalbio metu aptariantis savo pateiktą Programą, įgytų konkurencinį pranašumą prieš kitus pretendentus (kadangi, pavyzdžiui, savo Programos aptarimo metu galėtų išplėstinai aiškinti / interpretuoti tam tikrus (pavyzdžiui, suformuluotus abstrakčiai) Programoje nurodytos informacijos aspektus.

Šiuo atveju manytina, kad pretendentų perspektyvinės veiklos programų, konkurso procedūrų ir realių / numanomų komisijos narių interesų, kad kuris nors pretendentas laimėtų konkursą, dangstymas konfidencialios informacijos šydu sudaro prielaidas neskaidrių, šališkų ir neobjektyvių sisteminių vertybių atsiradimui, dėl kurių bet kokia kova prieš korupciją ir už konkurso komisijos narių veiklos ir priimamų sprendimų teisėtumą teliks lozungu, menkinančiu pasitikėjimą valstybe.

Pabaigai atkreiptinas dėmesys, kad po to, kai buvo inicijuota byla dėl konkurso į Vilniaus senjojo teatro vadovo pareigas procedūrų ir rezultatų pripažinimo negaliojančiais, žiniasklaidoje buvo pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto pirmininko pozicija, kad Kultūros ministerijos organizuojami konkursai galėtų būti rengiami likus ne mažiau kaip metams iki įstaigos vadovo kadencijos pabaigos.

Tokia pozicija paaiškinama tuo, kad kilus abejonėms dėl konkurso procedūrų ir rezultatų, ginčams ir galimam naujam konkursui surengti pakaktų tiek laiko, kad būtų aišku, jog konkurso laimėtojas bus žinomas ir savo pareigas pradės eiti nuo kadencijos pradžios.

Be to, Lietuvos Respublikos kultūros ministras išreiškė nuomonę, kad konkurso komisijos narių pavardės galėtų būti skelbiamos viešai iš karto, t. y. paskelbus konkursą.

Toks sprendimas būtų sveikintinas, jeigu būtų patvirtinta ir Profesionaliojo scenos meno įstaigų tarybos siūlomų asmenų skyrimo konkurso komisijos nariais tvarka, ir profesionaliojo scenos meno vertintojų atrankos į konkurso komisijos narius tvarka. Tuomet netektų abejoti, kad konkurso komisijos narių sąrašė atsidūrė ne tik skaidriai atrinkti ar paskirti, bet ir kompetentingi komisijos nariai.

Advokatas dr. Girius Ivoška, advokatų profesinė bendrija „Constat

